

تاریخ اسلام

تاریخ اسلام، عبارت است از فعالیت‌های **مسلمانان** و یا آنچه که مربوط به مسلمانان است. تاریخ اسلام در آغاز با **علم حدیث** ارتباط مستحکمی داشته است.

فهرست مندرجات

- ۱ - [تعریف تاریخ اسلام](#)
- ۲ - [موضوع و اهمیت](#)
- ۳ - [تاریخچه](#)
- ۴ - [بنیانگذاران](#)
- ۵ - [جایگاه آن در قرآن و سنت](#)
- ۶ - [پانویس](#)
- ۷ - [منبع](#)

تعریف تاریخ اسلام

از آنجایی که هر علمی، تعریف، موضوع، هدف و محتوایی دارد، علم تاریخ هم خالی از این‌گونه موارد نیست. تعریف تاریخ اسلام عبارت است از کلیه فعالیت‌های **مسلمانان** و یا آنچه که مربوط به مسلمانان می‌باشد، در گذشته و بررسی آن به وسیله محققان که ممکن است نتیجه آن مطابق با واقع و یا خلاف واقع باشد. البته پیرامون تعریف تاریخ، چندین تعریف دیگر آورده شده است که تقریباً مفهوم همگی آنها عبارت است از مجموعه یک سلسله حوادث و وقایع که زندگانی گذشته انسانی را نشان می‌دهد (در دوران اسلام).

موضوع و اهمیت

بنابر آنچه که در تعریف از تاریخ اسلام کردیم، پس موضوع آن عبارت خواهد بود از فعالیت‌های مسلمانان و یا آنچه که مربوط به مسلمانان است. اهمیت و فایده تاریخ اسلام: تاریخ اسلام که شرح حال گذشته مسلمانان است چندین فایده دارد:

۱. آشنایی با احوال گذشتگان، انسان را کمک می‌کند تا شیوه زندگی بهتر و همزیستی مطمئن‌تری را انتخاب کند.
 ۲. اتکا بر تجارب گذشته، غالباً تصمیم‌گیری را در زندگی روزانه آسان می‌کند، پس بدین‌گونه تاریخ به نوعی ناخودآگاه جزو زندگی **انسان** است.
 ۳. از فواید تاریخ لنت‌انگیزی آن است که **ابو الحسن مسعودی** هم در کتلب «**مروج الذهب**» می‌گوید: علم تاریخ، علم لذیذیست. اهمیت شناخت تاریخ اسلام به این است که چون زندگی ما مسلمانان با زندگی تمام افراد و جوامع مسلمان گذشته مرتبط است و در یک مسیر که رسیدن به کمال باشد در جریان است، پس باید ما با روش و چگونگی زندگی مسلمانان در گذشته آشنا شویم، مخصوصاً شناخت زندگی مسلمانان صدر اسلام برای ما لازم است، تا اینکه بر اثر گذشت زمان حقایق اسلام و سیره **بنیادین صالح خدا** به دست فراموشی سپرده نشود و رفتار آنها درس عبرتی باشد برای آینده زندگی ما مسلمانان.
- پس علل و انگیزه‌های تدوین تاریخ و سیر منویسی، مغازی، طبقات، انساب و کلیه تواریخ عمومی و محلی و سلسله‌ای را می‌توان از این دیدگاه نگریست و گفت که **بند و عبرت** از تاریخ گذشته مسلمانان مشهورترین هدف و فایده‌ای است که مسلمانان به تبع آیات قرآنی از تاریخ اسلام می‌برند.

تاریخچه

از آنجا که تاریخ در شمار مهم‌ترین رشته‌های علمی رایج در تمدن اسلامی بوده است و از لحاظ درونی، در هر قومی انگیزه‌های فراوانی وجود داشته است تا آنها را به نگارش تاریخ‌شان وادارد.

لذا به تاریخ‌نگاری اسلامی از همان صدر اسلام اهمیت داده شده است. و خود عرب‌ها هم چون پیش از حدّ به «ایام العرب» که عبارت از روزهایی که وقایع مهمی در آن روزها رخ می‌داده است و عرب‌ها توجهی خاص به آنها داشته‌اند مانند **یوم بدر**، **یوم احد**، **یوم صفین** و غیره که عرب‌ها خاطره این روزها را حفظ کرده و به طور شفاهی از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌داده‌اند و در مجالس ادبی و تفریحی خود می‌خوانده‌اند. پس آنچه از **دوران جاهلیت** و ایام العرب قبل از اسلام و ایام العرب صدر اسلام برای ما بر جای مانده است، انتقال آنها

بر پایه روایت شفاهی بوده است و تنها در دوره‌های بعدی یعنی قرن دوم هجری، توسط دانشمندان اسلامی تدوین شده است.
[۱] رسول، جعفریان، منابع تاریخ اسلام، نشر انصارین، چ اول، ۱۳۷۶، قم، ص ۱۸.

تاریخ‌نگاری به مفهوم خاصی از قرن دوم هجری آغاز شد و از همان ایام بر این آثار کمابیش عنوان «تاریخ» اطلاق گردید. اگرچه بسیاری از اینگونه کتب‌ها را «[اخبار](#)» نیز می‌نامیدند که مسابقه قدیمی‌تری داشته است، مثل [اخبار زیاد بن ابیه](#) از [هیثم بن عدی](#)، [اخبار العباس](#) از [هشام کلبی](#) و غیره. ولی تاریخ غالباً حوادث و رویدادهای عامتر و مشتمل بر ذکر تاریخ وقایع اطلاق می‌گردید. تاریخ اسلام در آغاز با [علم حدیث](#) ارتباط مستحکمی داشته است. و ابتداءً به صورت روایی، تاریخ‌ها تالیف می‌شده است و تاریخ‌نگاری در زمان‌های بعد به خاطر توجه خلفا و حکمان اسلامی رونق و شدت بیشتری یافت.
[۲] سید صادق سجادی و هادی عالمزاده، تاریخ نگاری در اسلام، نشر سمت، چ اول، ۱۳۷۵، تهران، ص ۱۲.

بنیادگذاران

در تاریخ‌نگاری اسلامی مکاتب مختلفی فعال بوده‌اند. ما شاهد مکتب تاریخ‌نگاری [مدینه](#) هستیم که کسانی چون [ابن بن عثمان بن عفان](#)، [عروة بن زبیر](#)، [شرحیل بن سعد](#)، [موسی بن عقبه](#)، [محمد بن مسلم بن شهاب زهری](#) و [وهب بن منبه](#) به تاریخ و سیرنگاری مشغول بوده‌اند و در مکتب [عراق](#) هم کسانی مثل: [سلیمان بن طرفان تمیمی](#)، [بصری](#)، [عوانة بن حکم کلبی](#)، [ابومخنف](#)، [اسدی کوفی](#)، [نصر بن مزاحم](#) و [طائی کوفی](#) فعال بوده‌اند و به تاریخ‌نگاری اسلام پرداخته‌اند و بعداً در دوره‌های بعدی مکتب ایران و شام و اندلس هم به تاریخ‌نگاری اسلامی پرداخته‌اند.
اولین تالیفت که پیرامون تاریخ‌نگاری اسلامی است به صورت سیرنوویسی و تدوین [سیره نبوی](#) در مدینه بوده است که توسط موسی بن عقبه و [ابن اسحاق](#) نوشته شده است.
[۳] رسول، جعفریان، منابع تاریخ اسلام، نشر انصارین، چ اول، ۱۳۷۶، قم، ص ۴۵.

جایگاه آن در قرآن و سنت

بدون هیچ تردیدی می‌توان مدعی شد که [قرآن](#) عمیق‌ترین تاثیر را در توجه مسلمانان به تاریخ اسلام از خود به جای گذاشته است. قرآن مسلمانان را تشویق به فراگیری تاریخ نموده است و با مطرح کردن قصه‌های تاریخی، مسلمانان را امر به عبرت‌آموزی از گذشتگان کرده است.
در قرآن آمده است: «قد خلت من قبلكم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کن عاقبة المکذبین هذا بیان لئلس و هدئ و موعظة للمتقین».
[۴] آل عمران/سوره ۳، آیه ۱۳۷-۱۳۸.
علاوه بر قرآن، [سنت](#) هم توجه به تاریخ کرده است. مثلاً [امام علی \(علیه‌السلام\)](#) در [وصیت](#) به [امام حسن \(علیه‌السلام\)](#) فرزندش را به عبرت‌آموزی از تاریخ تشویق می‌کنند.

پانویس

۱. ↑ [عبدالحسین](#)، زرین کوب، تاریخ در ترازو، نشر امیرکبیر، چ اول، ۱۳۵۴، تهران، ص ۲۵.
۲. ↑ [رسول](#)، جعفریان، منابع تاریخ اسلام، نشر انصارین، چ اول، ۱۳۷۶، قم، ص ۱۸.
۳. ↑ [سید صادق سجادی](#) و [هادی عالمزاده](#)، تاریخ نگاری در اسلام، نشر سمت، چ اول، ۱۳۷۵، تهران، ص ۱۲.
۴. ↑ [رسول](#)، جعفریان، منابع تاریخ اسلام، نشر انصارین، چ اول، ۱۳۷۶، قم، ص ۴۵.
۵. ↑ [آل عمران/سوره ۳](#)، آیه ۱۳۷-۱۳۸.

منبع

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «تاریخ اسلام»، تاریخ بازیابی ۹۶/۱۰/۲۱.

رده‌های این صفحه: [مقالات اندیشه قم](#)